

Lessen uit het leven van Hagar en Ismaël

door: Hugo Bouter

*‘En de Engel des HEREN trof haar aan bij een waterbron in de woestijn,
bij de bron aan de weg naar Sur.’*

*‘Daarop ging zij heen en dwaalde door de woestijn van Berseba (...)
Toen opende God haar ogen, en zij zag een waterput.’*

Genesis 16:7-14; 21:8-21

Op de vlucht

Een onverwachte ontmoeting bij een bron: dat is een belangrijk thema in de Schrift. De waterbron is ook vaak de plek van ontmoeting en dat niet alleen tussen mensen onderling, maar ook tussen de mens en God Zélf. Misschien is dat wel het meest karakteristieke van deze geschiedenis: God zoekt de mens, zelfs wanneer die van Hem is afgedwaald. Wij zien hier in het Oude Testament reeds een God van liefde, die een arm en verloren mensenkind opzoekt en te hulp komt. Zijn Naam is El-Roï, d.i. ‘de God des aanzien’, de God die naar ons omziet nog vóórdát wij naar Hem vragen (vs. 13; vgl. Rom. 5:8; Ef. 2:1-10). In het Nieuwe Testament zien wij deze *opzoekende* God in de gedaante van de Zoon des mensen, die gekomen is om het verlorene te zoeken en te behouden, te redden van de ondergang (Luc. 19:10).

De Engel des Heren trof Hagar aan bij een waterbron in de woestijn (Gen. 16:7). Hij nam het initiatief, want Hij is rijk aan erbarming (Ef. 2:4). Hagar zocht de HERE niet. Zij was namelijk op de vlucht voor haar meesteres Sarai; de naam *Hagar* betekent ook ‘vlucht’. Zij verliet de mensen aan wie God Zijn beloften had gedaan en aan wie Hij Zichzelf had bekendgemaakt, de kring van de mensen die Hij had gezegend. Zij ging haar eigen weg. Daarmee keerde zij echter ook GóD de rug toe. Hagar vertoont hier het beeld van de *eerste* mens, die God de rug had toegekeerd. Adam verborg zich voor de God tegen Wie hij had gezondigd, en zijn oudste zoon Kaïn werd later een zwerver en een vluchteling op de aarde. Dat is sindsdien typerend voor de mens van nature: hij is op de vlucht voor God, hij is vér verwijderd van het aangezicht des Heren (Gen. 4:11-16). Er is een kloof gekomen tussen de mens en God, een kloof die wijzelf niet kunnen overbruggen. Als zondige en schuldige mensen zijn wij vér verwijderd van Gods aangezicht en van Zijn Vaderhart. Dat blijkt op velerlei manieren, want de zonde neemt vele gestalten aan in het leven van mensen.

Maar ook een gelóvige kan voor God op de vlucht zijn. Dat zien wij bijvoorbeeld in het leven van Jona, toen hij wegging van het aangezicht des Heren (Jona 1:3). Is dat misschien uw of mijn situatie? Ben ik op de vlucht voor God? Ben ik ongehoorzaam aan Zijn stem, aan de opdracht die Hij mij heeft gegeven? Dwaal ik misschien net zoals Hagar rond in de woestijn van dit leven, de doolhof van deze wereld?

Gods interventie

Precies zoals dat bij Hagar het geval was, hebben wij in onze situatie te maken met een genadig God, die ons opzoekt in onze ellende. Dat deed Hij al bij de eerste mens en Hij deed het ook bij Hagar. De Engel des Heren trof haar aan bij een waterbron in de woestijn, bij de bron aan de weg naar Sur (vs. 7). Later wordt de ligging van deze bron nog nader omschreven met de woorden: ‘Zie, hij is tussen Kades en Bered’ (vs. 14). Kades was een pleisterplaats in de woestijn ten zuiden van het land Kanaän. Vanuit Kades-Barnea (dat betekent: ‘heilige bron’) trokken de verspieters op om het land te bezien. Bered is een onbekende plaats, die alleen hier vermeld wordt. Sur was een versterkte woestijnstad in het oosten van Egypte. Hagar was dus op weg naar Egypte, het land waaruit zij door Abram als slavin was meegenomen. Egypte is in de Schrift een beeld van de *wereld zonder God*, de wereld waaruit wij moesten worden verlost. Het is niet best met ons gesteld, wanneer wij later daarheen wensen terug te keren. Het is alleen Gods goedheid dat Hij ons dan opzoekt en een einde maakt aan een dergelijke vluchtpoging. Dat kan alleen tot stand komen ‘bij de bron’, bij de plek waar wij ons laven aan het levende water van Gods Woord en Geest. Daar ontmoeten wij de levende God als de God die naar ons ziet en die al onze omstandigheden kent (vs. 13). Lachai-Roï = de Levende, die naar mij ziet (vs. 14).

Natuurlijk heeft Hagar het heel moeilijk gehad. Wij mogen daar best begrip voor hebben. Zij was immers

vernederd door Sarai, haar meesteres, en daarom was zij van haar weggevlucht (vs. 6). Wij weten niet precies wat de aard van die vernedering is geweest, maar het zal zeker pijnlijk voor Hagar zijn geweest. Sarai heeft haar Egyptische slavin, die zij een bevoorrechte plaats had gegeven in haar huis, ongetwijfeld de les gelezen (vs. 1-3). Het is echter duidelijk dat Hagar zich niet boven haar meesteres had mogen verheffen (vs. 4). Er was kennelijk een terechtwijzing nodig. De verhoudingen waren scheefgegroeid en moesten gecorrigeerd worden. De Engel des Heren beaamde dit ook: 'Keer naar uw meesteres terug en verneder u onder haar hand' (vs. 9). Hagar moest de les leren die zij tot dan toe niet had willen leren. Het was ongetwijfeld pijnlijk, maar wel noodzakelijk dat zij de weg terug zou gaan. Het was inderdaad de ónderste weg, de weg van vernedering en verootmoediging, maar wel de weg tot zegen. Dit principe geldt nog steeds, ook voor ons: 'Vernedert u dan onder de machtige hand Gods, opdat Hij u verhoge te Zijner tijd' (1 Petr. 5:6). Het kan moeilijk zijn om ons niet alleen voor God, maar ook voor de mensen te vernederen.

De weg terug

Het gesprek tussen Hagar en de Engel des Heren, d.i. de HERE Zelf, zoals bevestigd wordt in vers 13, bestond eigenlijk uit drie onderdelen. Het bevatte

- (1) een vraag,
- (2) een opdracht, en
- (3) een belofte van zegen.

(1) Het was een indringende *vraag* die de Engel haar stelde: '*Hagar, slavin van Sarai, vanwaar komt gij en waarheen gaat gij?*' (vs. 8). De Engel wist wie zij was en Hij herinnerde haar ook aan haar eigenlijke positie, de positie van ondergeschiktheid die zij verlaten had. De vraag was in feite heel diepzinnig en ook toepasbaar op de mens in het algemeen. Vrij vertaald luidt zij als volgt: Mens, waar kom je vandaan en waarheen ben je op weg? Het is ook voor ons de moeite waard daarover na te denken. Wat is mijn oorsprong en wat is mijn bestemming? Ik ben een schepsel van God, voortgekomen uit Zijn hand en niet het product van een lange weg van evolutie. Wat is mijn bestemming? Ben ik op weg naar de hemel? Of naar Egypte, naar het verderf, de ondergang?

Aan Adam stelde God de vraag: '*Wáár zijt gij?*' (Gen. 3:9). Want de mens had zich voor God verborgen. Hij had tegen God gezondigd en was van God gescheiden. In feite was hij ver van God verwijderd en zonder hoop voor de toekomst (vgl. Ef. 2:12). Aan Kaïn stelde God echter de vraag: '*Wát hebt gij gedáán?*' (Gen. 4:10). Hij was de eerste moordenaar en nog wel een broedermoordenaar: hij had niet alleen tegen God, maar ook tegen zijn naaste zwaar gezondigd. Zowel onze zondige *staat* als onze zondige *daden* houden ons van God gescheiden. De vraag van Genesis 16 sluit

hierop aan. Als ik beseft wat mijn toestand is en weet dat ik een zondaar ben, dan moet ik mij ook bezinnen op mijn toekomst. Ik moet de vraag onder ogen zien waarheen ik eigenlijk op weg ben. Wat zal mijn einde zijn?

(2) Aan deze vraag is echter ook een *opdracht* verbonden. Die opdracht luidt: *Bekeer u!* Zo lezen we het in deze geschiedenis: 'Keer terug (...) en verneder u' (vs. 9). Bekering is niet zo moeilijk als het misschien wel lijkt. In wezen is het een eenvoudige opdracht: wij moeten ons omkeren en teruggaan naar God. Tegelijkertijd is het toch ook een moeilijke opdracht, want wij moeten ons diep voor Hem buigen en boete doen in stof en as (vgl. Job 42:6). In deze weg van vernedering blijft er niets van onszelf over. Maar in de weg van bekering en wedergeboorte wordt de gemeenschap met God hersteld. Daarom is dit de weg tot ware zegen, tot waarachtig geluk.

(3) Dat was eigenlijk ook zo bij Hagar, want er werd een geweldige *belofte* gekoppeld aan het bevel tot bekering. De moeilijke opdracht die Hagar kreeg, mondde uit in een rijke zegen. Haar zoon kon alleen door haar terugkeer naar haar meesteres worden erkend als het nageslacht van de aartsvader. Dat blijkt wel uit het vervolg. Abram gaf namelijk aan de zoon die Hagar hem ná haar terugkeer baarde, de naam die haar reeds eerder door de Engel des Heren was geopenbaard: *Ismaël* (dat betekent: 'God hoort'). In die naam kwam tot uitdrukking dat de HERE naar haar ellende had gehoord. En zo werd haar talrijke nageslacht – want Ismaël kreeg maar liefst twaalf zonen – indirect ook het nageslacht van Abram, hoewel de lijn van de belofte via Isaak zou lopen (vs. 10-16; vgl. Gen. 17:20; 21:12-13; 25:12-18).

Tot de levende God gebracht

Deze goddelijke openbaring leidde ertoe dat Hagar bij de bron Lachai-Roï de naam des Heren aanriep. Het noemen van de naam des Heren (vs. 13), is in feite een daad van *aanbidding*. Voor ons als christenen is het aanroepen van Gods naam onze redelijke eredienst (Rom. 12:1). Het is het erkennen en het uitspreken van alles wat God voor ons wil zijn, en Hem daarom ook onze dank bewijzen. Dat willen wij persoonlijk en gemeenschappelijk graag doen en daarom roepen wij Hem nu aan als onze *Vader*, in Jezus Christus onze Heer. Wij mogen Zijn grootheid uitspreken in onze liederen, gebeden en dankzeggingen. Daarom is het 'aanroepen' van de naam des Heren in feite het hart van de christelijke eredienst, zoals de apostel ook bevestigt: 'Laten wij dan door Hem God voortdurend een lofoffer brengen, namelijk de vrucht van onze lippen, die Zijn naam belijden' (Hebr. 13:15). De dankbare reactie op Gods openbaring aan ons in Jezus Christus, is dat wij onze God eren en verheerlijken, dat wij Zijn kostbare naam prijzen in onze liederen en gebeden. Evenals Hagar hebben wij Hem leren kennen als de *Levende*, die in Zijn verkiezende genade naar ons heeft omgezien. Als verlost dienen wij nu de levende

en waarachtige God en verwachten wij Zijn Zoon uit de hemelen (1 Tess. 1:9-10). Wij hebben immers een levende Heer, die dood en graf heeft overwonnen.

Leven bij de bron

Genesis 24 en 25 voegen nog iets hieraan toe. De bron Lachai-Roi werd later namelijk Isaaks woonplaats in het Zuiderland (Gen. 24:62; 25:11). Wij zien deze bron in het leven van Isaak dus als een permanente verblijfplaats, een vaste woonplaats. Zo zou het ook met ons moeten zijn. Wij komen niet alleen maar 'toevallig' bij de bron die God ons aanwijst op onze pelgrimsreis. Nee, wij mogen daar woning maken. Dat is ook Gods bedoeling. Hij wil ons daar zegenen, zoals Hij ook Isaak zegende. Daarom zegt de psalmdichter: 'Welzalig zij die in Uw huis wonen, zij loven U gestadig' (Ps. 84:5). Zo wordt een rondtrekkende *pelgrim* die naar water smacht, een *priester* in Gods huis. Hij heeft daar in het huis van God dan zijn vaste woon- en verblijfplaats gevonden, een plaats van voortdurende gemeenschap met de God die leeft, een plaats van ononderbroken zegen (Gen. 25:11). Het is duidelijk dat te leven, te wonen bij de Bron méér is dan het hebben van een incidentele ontmoeting met Hem.

Typologische lessen

De geschiedenis van Hagar in Genesis 21 vormt in meerdere opzichten de tegenhanger van het verhaal van Genesis 16. Beide verhalen speelden zich af in de woestijn, bij een *waterput* (resp. de bron van de levende God, de God des aanzien; en de put van de eed). In beide gevallen kreeg Hagar een goddelijke openbaring ten aanzien van haar zoon. In Genesis 16 was zij zwanger van Ismaël, maar in Genesis 21 moet haar zoon een jongen van een jaar of zeventien zijn geweest. In beide verhalen zag God naar haar om (*Ismaël* betekent dan ook: 'God hoort'). Hij hoorde naar Hagars ellende, maar Hij hoorde evengoed naar de stem van de jongen (Gen. 16:11; 21:17). In Genesis 16 was Hagar op de vlucht voor haar meesteres Sarai. Die vlucht was voortijdig en daarom moest zij teruggaan. In Genesis 21 was haar vertrek definitief en in overeenstemming met Gods gedachten. De zoon van de slavin zou niet erven met Isaak, de zoon van de belofte.

Hierin zijn diepe geestelijke lessen verborgen, zoals Paulus laat zien in Galaten 4. Het illustreert belangrijke beginselen, o.a. dat de Gemeente een ánder erfdeel heeft dan het aardse volk van God, het tegenwoordige Jeruzalem. Jodendom en christendom staan niet op één lijn met elkaar, zoals er ook een hemelsbreed verschil was tussen Ismaël en Isaak. Christenen zijn geen kinderen van een slavin. Het hémelse Jeruzalem is onze moeder en daarom zijn wij vrij van de slavernij van de wet. De bedeling van de wet is een ánder regime dan de heerschappij van de genade – die nu door rechtvaardigheid regeert tot het eeuwige leven door Jezus Christus, onze Heer (Rom. 5:21). Wij staan als

christenen niet onder het regime van de wet, maar onder de heerschappij van de genade (Rom. 6:14-15). De conclusie moet dan ook zijn dat er voor jodanisme en wetticisme geen plaats is in de Gemeente. Ze dienen te worden veroordeeld en moeten worden weggedaan, evenals de slavin met haar zoon werd weggezonden uit het huis van Abraham (Gal. 4:21-31). Ismaël is een beeld van de natuurlijke mens, die zijn weg in eigen kracht gaat. Hij zou 'een wilde ezel van een mens zijn' (Gen. 16:12). Maar vlees en Geest kunnen niet samengaan. Vlees en wereld gaan echter wel met elkaar samen (vgl. Gen. 21:21).

Er is nog een belangrijke profetische les aan dit voorval te ontleen. Dat Ismaël werd weggezonden, betekende niet dat er voor hem helemaal geen toekomst was weggelegd. Hij werd wel degelijk gezegend, omdat hij ook een nakomeling van Abraham was. Gods belofte was: 'Maar ook de zoon der slavin zal Ik tot een volk stellen, omdat hij uw nakomeling is' (Gen. 21:13). Er is zelfs sprake van 'een groot volk' (Gen. 21:18). Zoals reeds eerder door God was aangekondigd, kwamen er twaalf vorsten uit hem voort (Gen. 17:20; 25:16). Het is frappant dat de stammen van Israël ook twaalf in getal waren. Daarom is de zoon van de slavin een beeld van Israël als het *aardse* volk van God onder de slavernij van de wet, het huidige Jeruzalem (Gal. 4:25), dat straks in de eindtijd onder het nieuwe verbond toch een rijke zegen zal wegdragen.

De lijn van de belofte, de lijn van Gods verbond liep echter via Isaak. Met hem sloot de Eeuwige 'een eeuwig verbond' (Gen. 17:19). Isaak, de zoon die werd geofferd en later bij wijze van spreken weer opstond uit de doden, is een type van Christus (Hebr. 11:17-19). Door Christus, het beloofde Zaad, behoren wij als gelovigen uit de volken nu ook tot Abrahams nageslacht. Wij zijn vast met Hem verbonden en in Hem zijn wij gezegend met allerlei geestelijke zegen in de hemelse gewesten. De hemelse Gemeente heeft dan ook een uniek erfdeel. Als kinderen van de belofte en kinderen van de vrije zijn wij erfgenamen van God en mede-erfgenamen van Christus (Rom. 4:9-25; Gal. 3:16-29).

Water in de woestijn

Deze geschiedenis bevat ook veel praktische lessen voor ons geloofsleven. Als wij de Heer aanroepen in de dag der benauwdheid, zorgt Hij voor uitredding. Hij zorgt voor water in de woestijn, zelfs voor 'geestelijke drank' (1 Kor. 10:4). Wij mogen telkens weer kracht putten uit Gods beloften en dan onze reis vervolgen. Hij kent onze zorgen en behoeften, ook die van eenoudergezinnen – zoals Hagar en haar zoon in feite waren.

Nadat Hagar de tent van Abraham had verlaten, dwaalde zij een tijd lang rond door de woestijn van Berseba (Gen. 21:14). Als wij ervan uitgaan dat Abraham toen nog in het Zuiderland (de Negev) woonde, in de buurt van Kades (Gen. 20:1), dan is

Hagar eerst in noordelijke richting getrokken. Berseba lag aan de zuidgrens van Israël. Later is ze weer teruggegaan naar de omgeving van Kades, in de woestijn Paran (Gen. 21:21). Daar is Ismaël gaan wonen. Dit gebied speelde bij de uittocht ook een belangrijke rol (Num. 10:12; 12:16; 13:3,26). De kleine voedselvoorraad die ze had meegekregen, raakte snel uitgeput. Toen het water op was, legde ze haar zoon onder één van de struiken. Hagar ging huilend op een afstand zitten; zij kon het sterven van het kind niet aanzien. Toch was de redding nabij. God was niet ver en Hij zou haar tranen drogen.

Er was ook een waterbron in de buurt, een bron die getuigde van de trouw van God aan Zijn beloften. De naam Berseba (d.i. put van de eed) wordt hier vermoedelijk genoemd als een teken van hoop (Gen.

21:14). Het zou al gauw blijken dat God Zijn woord gestand deed. Hij zag niet slechts het moederleed van Hagar, maar hoorde in deze uitzichtloze situatie ook naar de stem van de jongen ('dáár waar hij was'). Hagar hoefde niet bevreesd te zijn. God zou voor hen beiden zorgen. Zij moest opstaan en, samen met haar zoon, een nieuw begin maken. Toen opende God haar ogen en zij zag een waterput in de woestijn van Berseba; zij ging de zak met water vullen en liet de jongen drinken. God was met hem en hij groeide op; hij bleef in de woestijn wonen en werd een boogschutter. Hij woonde in de woestijn Paran en zijn moeder nam voor hem een vrouw uit het land Egypte (vs. 20-21). Zo bewees God op deze plaats Zijn trouw aan Hagar en aan haar zoon Ismaël. Hagar had zeker niet tevergeefs water geschept uit de 'put van de eed'!

*Waterstromen zal Ik gieten,
op het dorre, droge land;
koele bronnen zullen vlieten,
in 't verschroeiend oosterzand;
waar nu pelgrims smachtend gaan,
zal een hof des Heren staan.*

Oude Sporen 2008